

21. 9. 2010

ID: 66696

Dvojinančnost občanského soudního řízení

Nedostatek rozhodujících skutkových zjištění nemůže odvolací soud nahradit vlastním doplněním dokazování, ale ani tím, že tato skutková zjištění převezme z rozhodnutí soudu prvního stupně, který je učinil přesto, že vzhledem k právnímu názoru, který zaujal, na nich své rozhodnutí nezaložil.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 32 Cdo 712/2009, ze dne 28.7.2009)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v právní věci žalobkyně S. D. a.s., zastoupené JUDr. P. B., proti žalovanému m. R., , zastoupenému Mgr. V. Š., advokátem o 20 919 147 Kč s příslušenstvím, vedené u Okresního soudu v Děčíně pod sp. zn. 14 C 103/2002, o dovolání žalobkyně proti rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem - pobočky Liberec ze dne 25. června 2007, č. j. 35 Co 415/2005-274, tak, že rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem - pobočky Liberec ze dne 25. června 2007, č. j. 35 Co 415/2005-274, se zrušuje a věc se vrací tomuto soudu k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

Podle obsahu spisu se žalobkyně (a předtím její právní předchůdkyně D.S. H. a.s.) domáhala podanou žalobou po žalovaném zaplacení ceny díla (po odečtení nerealizovaných prací) dohodnuté ve smlouvě o dílo, která byla dne 4. října 1996 uzavřena mezi I. a p. s. a.s. jako zhotovitelem a žalovaným jako objednatelem. Žalobní návrh odůvodnila zejména tvrzením, že pro prodloužení žalovaného se splněním závazků (předat staveniště ve stanoveném termínu a poskytnout zhotoviteli zálohu) její právní předchůdkyně I. a p. s. a.s. od smlouvy odstoupila, a proto jí vznikl nárok na úhradu ceny díla podle § 548 odst. 2 obchodního zákoníku (dále též jen „obch. zák.“), o jejíž zaplacení byl žalovaný bezúspěšně vyzván. Dále uvedla, že mezi společnostmi I. a p. s. a.s. jako prodávajícím a D. S.H.a.s. jako kupujícím byla dne 31. prosince 1999 uzavřena smlouva o prodeji části podniku - odštěpného závodu a dne 23. dubna 2000 byla uzavřena mezi společnostmi I. a p. s.a.s. jako postupitelem a D. S. H. a.s. jako postupníkem smlouva o postoupení žalované pohledávky.

Okresní soud v Děčíně mezitímním rozsudkem ze dne 7. března 2005, č. j. 14 C 103/2002-188, rozhodl tak, že žaloba je co do právního základu zcela opodstatněná. Podle posouzení soudu žalobkyně dopisem ze dne 22. července 1999 odstoupila od uzavřené smlouvy o dílo č. 0026/96 platně; proto za aplikace § 548 odst. 2 obch. zák. uzavřel, že žalobkyni náleží cena dohodnutá ve smlouvě, od níž bude odečteno to, co ušetřila neprovedením díla. Proto vyhověl žalobě s tím, že s ohledem na předpokládanou rozsáhlost dokazování považoval za účelné rozhodnout nejprve o základu projednávané věci.

K odvolání žalovaného Krajský soud v Ústí nad Labem - pobočka Liberec rozsudkem ze dne 25. června 2007, č. j. 35 Co 415/2005-274, změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že zamítl žalobu o zaplacení částky 20 917 147 Kč s úrokem z prodloužení 14,427 % ročně od 25. července 1999 do 31. prosince 2000 a úrokem z prodloužení 10 % ročně od 1. ledna 2001 do zaplacení (výrok I.) a rozhodl o nákladech řízení před soudy obou stupňů (výrok II.).

Odvolací soud vyšel ve shodě se soudem prvního stupně ze zjištění, že v měsíci říjnu 1996 byla uzavřena mezi I. a p. s. a.s. jako zhotovitelem a žalovaným jako objednatelem smlouva o dílo. V ní se zhotovitel zavázal provést pro objednatele kompletní dílo pro akci „Centrální zásobování teplem m.

R.“ za dohodnutou cenu 227 884 000 Kč s tím, že po podepsání smlouvy objednatel poskytne zhotoviteli zálohu ve výši 10 % z celkové ceny, což však neučinil. Podle posouzení odvolacího soudu šlo o platnou smlouvu o dílo uzavřenou podle § 536 a násl. obch. zák., na čemž nic nemění ani to, že smlouvu podepsal za žalovaného starosta bez rozhodnutí obecního zastupitelstva, které v době jejího uzavření rozhodovalo podle zákona č. [367/1990](#) Sb., o obcích (obecní zřízení), o majetkoprávních úkonech obce spočívajících v nabytí a převodu nemovitostí. O takový případ však v posuzované věci nešlo, neboť z listinných důkazů (stavebního povolení a projektové dokumentace), jimiž doplnil dokazování, vyplynulo, že nešlo o výstavbu nové nemovitosti, nýbrž o rekonstrukci nemovitostí stávajících. Podle předmětné smlouvy o dílo byl podle zjištění odvolacího soudu zhotovitel oprávněn od ní odstoupit mimo jiné v případě, kdy se objednatel dostal do prodlení delšího než 30 dní s poskytnutím součinnosti při předání staveniště; objednatel tak byl oprávněn učinit v případě porušování povinností ze strany zhotovitele stanovených smlouvou, v případě podstatného porušování povinností ve smlouvě výslovně neuvedených, při prohlášení konkursu na majetek zhotovitele, v případě jeho zrušení a rovněž tak v situaci, kdy právní nástupce zhotovitele odmítne převzít nebo vypořádat závazek založený smlouvou o dílo.

Odstoupil-li proto žalovaný od smlouvy dopisem ze dne 30. března 1998 z důvodu nesplnění příslibu ze strany žalobkyně poskytnout žalovanému překlenovací úvěr, není podle shodného názoru soudů obou stupňů odstoupení platné, protože uvedený příslib nebyl ve smlouvě zakotven.

Odvolací soud vyšel při posuzování podání žalobkyně, jimiž mělo dojít dle jejího názoru k odstoupení od smlouvy, z ustanovení § 345 odst. 1 obch. zák., podle něhož je platné odstoupení od smlouvy pro prodlení dlužníka, které znamená podstatné porušení jeho smluvní povinnosti, podmíněno tím, že odstupující účastník to oznámí straně v prodlení bez zbytečného odkladu poté, kdy se o tomto porušení dověděl. Tak tomu však nebylo v případě dopisu ze dne 27. března 1998, jímž zhotovitel oznámil objednateli odstoupení od smlouvy z důvodu, že mu do 15 dnů po podpisu smlouvy nepředal staveniště a že mu po podepsání smlouvy nezaplatil 10% zálohu z ceny díla. Jestliže totiž byla smlouva uzavřena na dobu od října 1996 do prosince 1997 a zhotovitel „odstoupil“ od smlouvy až téměř 3 měsíce poté, co mělo být dílo dokončeno, bez zbytečného odkladu tak neučinil. Odvolací soud proto ve shodě se soudem prvního stupně zhodnotil uvedené podání zhotovitele jako absolutně neplatný právní úkon podle § 39 občanského zákoníku.

Podle posouzení odvolacího soudu (stejně jako soudu prvního stupně) však žalobkyně pro prodlení žalovaného s předáním staveniště a se zaplacením zálohy od smlouvy platně odstoupila dopisem ze dne 22. července 1999. Podle jeho názoru však v tomto případě nešlo o odstoupení podle § 346 odst. 1 obch. zák. (který váže platné odstoupení na to, že druhá strana nesplní svou povinnost ani v dodatečně poskytnuté přiměřené lhůtě ke splnění povinnosti, když z dopisu ze dne 27. března 1998 a ani z jiných důkazů neplyne, že by žalobkyně takovou dodatečnou lhůtu žalovanému poskytla), nýbrž žalobkyně využila svého práva odstoupit od smlouvy na základě samotné smlouvy, v níž uvedená možnost odstoupení od ní není nijak časově omezena.

Odvolací soud v odůvodnění rozhodnutí uvedl, že mezi účastníky nebylo sporu o tom, že žalobkyně (resp. její právní předchůdkyně I. a p. s. a.s.) nezačala dílo provádět, což bylo uvedeno i v žalobě a vyplynulo to rovněž z výpovědi svědka - stavbyvedoucího Ing. H.. Pakliže k provedení díla v žádném rozsahu nedošlo, nemá podle odvolacího soudu žalobkyně podle § 548 odst. 2 obch. zák. vůči žalovanému nárok na žádnou cenu díla. V posuzované věci však nelze postupovat ani podle § 351 odst. 2 obch. zák. a žalobkyni přiznat nárok z titulu bezdůvodného obohacení na straně žalovaného, neboť účastníci si žádné plnění (ať již v penězích či v podobě provedených prací, které by bylo možné ocenit) neposkytli. Pakliže předmětná smlouva byla uzavřena platně, nelze aplikovat ani ustanovení § 268 obch. zák. dopadající na případy speciální náhrady škody, zavínil-li některá smluvní strana neplatnost smlouvy. Podle posouzení odvolacího soudu však žalobkyni nevznikl nárok na žalovanou částku ani z titulu náhrady škody podle § 373 a násl. obch. zák. Učinil tak na základě úvahy, že mezi

protiprávním jednáním žalovaného spočívajícím v nepředání staveniště a v nezaplacení zálohy na straně jedné a škodou ve výši žalované částky na straně druhé nespaturuje příčinnou souvislost; uvedené jednání žalovaného bylo důvodem pro odstoupení od smlouvy, k čemuž platně došlo dopisem ze dne 22. července 1999. Ke stejnému okamžiku však bylo mezi účastníky nesporné, že žalobkyně neměla na předmětném díle blokovány žádné pracovní ani technické síly, které by mohla nasadit na jiných akcích a že jen v důsledku postupu žalovaného nemohla jiné zakázky blokovánými pracovníky a technickými silami provést, čímž by jí ušel zisk. Odvolací soud uzavřel, že žaloba není důvodná, a proto změnil napadený rozsudek tak, že žalobu zamítl.

Rozsudek odvolacího soudu napadla žalobkyně dovoláním, jehož přípustnost opřela o ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“). Jako dovolací důvod uvedla nesprávné právní posouzení věci podle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. a rovněž tak namítla, že rozhodnutí vychází ze skutkového zjištění, které nemá podle obsahu spisu v podstatné části oporu v provedeném dokazování [dovolací důvod dle § 241a) odst. 3 o. s. ř.].

Dovolatelka odvolacímu soudu vytýká právní pochybení při aplikaci § 548 odst. 2 a § 373 a násl. obch. zák., jakož i to, že jeho skutkový závěr o neprovedení díla v žádném rozsahu a o tom, že na předmětném díle neměla blokovány žádné pracovní a technické síly, které by mohla nasadit na jiných akcích, nemá v provedeném dokazování žádnou oporu.

Dovolatelka zastává a obhajuje názor, že žalobkyně činnost podle smlouvy o dílo uzavřené se žalovaným prováděla. Podle dovolatelky odvolací soud při posuzování otázky provedení díla totiž nevzal v úvahu, že obsahem závazku dle uzavřené smlouvy o dílo bylo provádění nejen vlastních stavebních prací, ale i veškerá ostatní činnost směřující k provedení díla. Jedná se o tzv. inženýrskou činnost, jejíž provádění je obsahově zahrnuto například v jejím článku VIII. odst. 6, 7, 8 nebo v ustanovení článku XIII. odst. 2. Uvádí, že závazek žalobkyně dle smlouvy o dílo zahrnoval rovněž přípravnou fázi nezbytnou pro realizaci kontraktu, kterou bylo například projednání technických parametrů a podmínek díla - projednávání a řešení prováděcí projektové dokumentace. Další nezbytnou součástí závazku bylo i zajištění specializovaných prací a dodávek u jiných subdodavatelů a dodavatelů, což podle dovolatelky vyplývá jak ze samotné žaloby, tak i z jí navržených důkazů, které však soud neprovedl. Uvedl-li pak naopak odvolací soud v odůvodnění napadeného rozsudku, že žalobkyně neměla na předmětném díle v rozhodném období blokovány žádné pracovní ani technické síly, není podle dovolatelky tato jeho úvaha podložena žádnými provedenými důkazy či nespornými tvrzeními stran. Naopak z provedeného dokazování vyplynulo, že žalobkyně ve prospěch žalovaného vykonávala technickou a inženýrskou činnost včetně přípravy a změn projektové dokumentace a smluvních vztahů na všechny dodávky a subdodávky.

Dovolatelka je přesvědčena o správnosti svého postupu, opírá-li od počátku sporu žalobní nárok o speciální ustanovení § 548 odst. 2 obch. zák., pro jehož použití byly podle jejího názoru zákonné podmínky v plném rozsahu naplněny, a kdy posléze v průběhu řízení s přihlédnutím k námitkám žalovaného uplatnila alternativně nárok na náhradu škody. Odvolacímu soudu vytýká, že uvedené ustanovení, které má dispozitivní charakter a které účastníci smluvně nevyloučili ani nijak nemodifikovali, nesprávně vyložil a aplikoval. Pochybení se však dle jejího názoru odvolací soud rovněž dopustil ve výkladu § 373 a násl. obch. zák. Vytýká mu, že ačkoli podle jeho posouzení žalobkyně od smlouvy o dílo odstoupila pro porušení smlouvy ze strany žalovaného oprávněně, nepřiznává jí už nárok podle § 548 odst. 2 obch. zák. ani z titulu náhradu škody, neboť v rozporu se svým předchozím závěrem nespaturuje příčinnou souvislost mezi protiprávním jednáním žalovaného spočívajícím v nepředání staveniště a v nezaplacení zálohy na straně jedné a škodou ve výši žalované částky na straně druhé. Podle dovolatelky by jí měl žalovaný nahradit i ušlý zisk, za který v posuzovaném případě pokládá tu část sjednané ceny díla, která představuje rozdíl mezi veškerými náklady a sjednanou cenou díla (očekávaný zisk). V této souvislosti dovolatelka nepokládá za právně významné, zda (i když k tomu po dobu jednoho a půl roku došlo) byly na stavbě blokovány kapacity

žalobkyně a subdodavatelů, či nikoliv, ale že v důsledku porušení povinnosti žalovaného nemohla žalobkyně plnit svůj závazek a realizovat svůj oprávněný a očekávaný zisk. Akcentuje, že § 548 odst. 2 obč. zák. jednoznačně určuje postup, jak má být nárok zhotovitele vyčíslen. Žalovaný jako objednatel má tak povinnost zaplatit plnou cenu díla s odečtením nevynaložených nákladů žalobkyně jako zhotovitele; žalobkyně má především právo také na zisk, což je v souladu s obecnou úpravou rozsahu náhrady škody. I z tohoto hlediska není podle dovolatelky vůbec právně významné, zda žalobkyně započala s plněním díla podle předmětné smlouvy, popřípadě v jakém rozsahu.

V závěru dovolání dovolatelka odvolacímu soudu vytýká porušení zásady dvojinstančnosti řízení. V této souvislosti namítá, že odvolací soud rozhodl, aniž byly v řízení provedeny důkazy k prokázání výše nároku a dalších rozhodných skutečností, když řízení před soudem prvního stupně bylo výlučně zaměřeno k prokázání žalobního nároku.

Dovolatelka navrhl, aby dovolací soud zrušil rozsudek odvolacího soudu a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Dovolání je v této věci přípustné podle § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř. ve znění účinném do 31. března 2005 (srov. bod 3. článku II., části první, zákona č. [59/2005](#) Sb., kterým se mění zákon č. [99/1963](#) Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony), neboť směřuje proti rozsudku odvolacího soudu, jímž byl změněn rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé, a je i důvodné.

Vzhledem k přípustnosti podaného dovolání Nejvyšší soud nejprve zkoumal, zda řízení netrpí vadami uvedenými v § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a) a b) a § 229 odst. 3 o. s. ř. (tzv. zmatečnosti), jakož i jinými vadami řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (srov. § 242 odst. 3, větu druhou, o. s. ř.). Vady, jež by činily řízení zmatečným, dovolací soud neshledal. Jinak tomu však je s jinými vadami řízení, které zakládají důvodnost dovolání podle § 241a odst. 2 písm. a) o. s. ř., neboť dovolací soud zjistil, že odvolací soud tvrzenou vadou řízení zatížil.

Nejvyšší soud již v rozsudku ze dne 24. března. 1999, sp. zn. 21 Cdo 1901/98, uveřejněném pod číslem 30/2000 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (od jehož závěrů nemá důvodu odchýlit se ani v této věci a na něž v podrobnostech odkazuje), dovodil právní závěr, že je-li ke správnému rozhodnutí o věci samé zapotřebí podstatných (pro rozhodnutí zásadně významných) skutkových zjištění, která neučinil soud prvního stupně, případně která tento soud učinil, ale vzhledem k nesprávnému právnímu názoru, který zaujal, na nich své rozhodnutí nezaložil, nejsou podmínky ani pro potvrzení, ani pro změnu rozhodnutí soudu prvního stupně; odvolací soud proto rozhodnutí zruší a věc vrátí soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Z odůvodnění citovaného rozsudku rovněž vyplývá, že nedostatek rozhodujících (pro správné rozhodnutí zásadně významných) skutkových zjištění nemůže odvolací soud nahradit vlastním doplněním dokazování (možnost odvolacího soudu doplnit dokazování má své meze dané tím, že základem odvolacího řízení je přezkoumání rozhodnutí soudu prvního stupně), ale ani tím, že tato skutková zjištění převezme z rozhodnutí soudu prvního stupně, který je učinil přesto, že vzhledem k (nesprávnému) právnímu názoru, který zaujal, na nich své rozhodnutí nezaložil (z hlediska jeho právního posouzení nebyla tato skutková zjištění významná a významnými se stala až z pohledu právního názoru odvolacího soudu). Tímto postupem – pokud by vyústil ve změnu rozhodnutí soudu prvního stupně – by odvolací soud porušil zásadu dvojinstančnosti občanského soudního řízení, neboť by účastníkům odepřel možnost přezkumu správnosti nových, popřípadě – z pohledu soudu prvního stupně – dosud bezvýznamných (z hlediska právního posouzení věci odvolacím soudem ovšem rozhodujících) skutkových zjištění na základě jejich odvolání proti rozhodnutí soudu prvního stupně, a rozhodnutí odvolacího soudu na těchto skutkových zjištěních

založené by tak bylo rozhodnutím vydaným v prvním stupni. Nedodržení zásady dvojinstančnosti občanského soudního řízení přitom zároveň představuje porušení stanoveného postupu, kterým se každý může domáhat svého práva u nezávislého a nestranného soudu ve smyslu ustanovení článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, vyhlášené usnesením předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992, jako součást ústavního pořádku České republiky a publikované pod č. [2/1993](#) Sb., a významně tak zasahuje do práva na soudní ochranu garantovaného touto ústavněprávní normou.

Odvolací soud však v posuzované věci v souladu se shora uvedenými zásadami nepostupoval, neboť svůj odlišný právní názor založil na skutkovém zjištění, že ze strany žalobkyně nedošlo k provedení díla v žádném rozsahu [a proto žalobkyni nevznikl nárok na zaplacení ceny díla (části ceny díla) podle § 548 odst. 2 obch. zák.], přičemž takové skutkové zjištění soud prvního stupně neučinil. Za těchto okolností měl odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně podle § 221 odst. 1 písm. a) o. s. ř. zrušit a věc mu vrátit se závazným právním názorem k dalšímu řízení. Jestliže tak neučinil a naopak rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že žalobu zamítl, zatížil řízení vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci a dovolací soud k této vadě odvolacího řízení ve smyslu § 242 odst. 3, věty druhé, o. s. ř. přihlédl.

Existence uvedené vady řízení je postačujícím důvodem pro to, aby dovolací soud napadené rozhodnutí odvolacího soudu zrušil, aniž by se musel zabývat dalšími uplatněnými dovolacími důvody - dovolacím důvodem nesprávného právního posouzení věci podle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř., a dále dovolacím důvodem podle § 241a odst. 3 o. s. ř., t. j. že rozhodnutí vychází ze skutkového zjištění, které nemá podle obsahu spisu v podstatné části oporu v provedeném dokazování. Přesto však Nejvyšší soud považuje za vhodné pro účely dalšího řízení před odvolacím soudem uvést následující.

Především je třeba zdůraznit, že žalobní nárok žalobkyně je třeba s ohledem na jeho vymezení žalobními tvrzeními v žalobě poměřovat ustanovením § 548 odst. 2 obch. zák., jak ostatně správně opakovaně žalobkyně zdůraznila v dovolání, a nikoli ustanoveními § 373 a násl. obch. zák., upravujícími zcela odlišné předpoklady pro vznik nároku na náhradu škody. Dále lze obecně souhlasit s námitkou dovolatelky, že sjednaná cena díla může vyjadřovat nejen hodnotu samotného předmětu díla (hodnotu vlastních stavebních prací), ale též hodnotu jiných činností zhotovitele (například inženýrskou činnost a činnosti nezbytné pro přípravu provedení díla). Pouhá skutečnost, že zhotovitel nezačal předmět díla provádět (že stavební práce nebyly zahájeny), proto sama o sobě nestačí pro přijetí závěru, že podle § 548 odst. 2 obch. zák. zhotoviteli nárok na cenu díla nevznikl z důvodu, že neprovedením díla ušetřil cenu díla v plném (smluveném) rozsahu. V tomto směru nelze pominout žalobní tvrzení, jimiž žalobkyně odůvodňuje rozsah a výši žalobního nároku.

Z výše uvedeného vyplývá, že rozhodnutí odvolacího soudu není správné. Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), napadený rozsudek odvolacího soudu v napadeném měnicím výroku ve věci samé (včetně závislého výroku o nákladech za řízení před soudy obou stupňů) zrušil (§ 243b odst. 2, část věty za středníkem, o. s. ř.) a věc mu vrátil k dalšímu řízení (§ 243b odst. 3, věta první, o. s. ř.).

Další články:

- [Koupě nemovité věci](#)
- [Nesprávný úřední postup \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Platební neschopnost \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Předkupní právo \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Přerušení řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Rodinný závod \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Dědictví](#)
- [Výživné](#)
- [Valná hromada](#)
- [Ustanovení zástupce](#)
- [Náhrada škody](#)